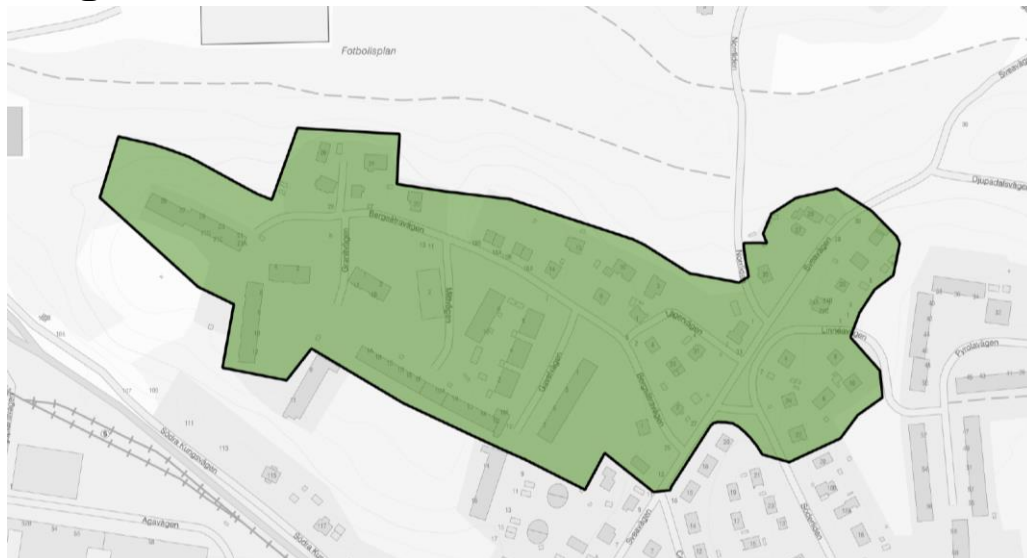

Bergsätra

Bakgrund

Bergsätraområdet har sitt ursprung från AGA:s etablering på Lidingö 1912. Året därpå, grundade AGA Fastighets AB Bergsätra vars syfte var att bygga bra bostäder åt anställda vid fabriken. 1914 lät fastighetsbolaget uppföra den stora bostadslängan Mittvägshuset, ritad av arkitekten Erik Hahr. Längan innehöll för sin tid modernt utrustade enrumslägenheter för arbetarfamiljer. Byggnaden placerades högt och fritt på berget norr om AGA för att uppnå mesta möjliga ljus och luftväxling i boendemiljön. Under resten av 1910-talet lät man även uppföra flera villor i norr och nordost. Villorna hyrdes ut till tjänstemän vid AGA. Bergsätraområdet hade flera affärer, post och telefonstation, biograf med mera.

Nästa expansionsperiod i Bergsätra blev under efterkrigstidstiden på 1940-talet, när Fastighets AB Bergsätra lät bygga fyra flerbostadshus nordväst om det ursprungliga. Redan 1947 hade ett stort flerbostadshus uppförts öster om Bergsätrahuset av Nya Skärsätra AB. I början av 2000-talet har en större förtätning med flera flerbostadshus gjorts i kvarteret Stensötan kring det ursprungliga Bergsätrahuset. Även Bergsätrahuset har byggts om och renoverats.

Beskrivning av området

Bergsätraområdet är beläget i nordvästra Skärsätra och ligger uppe på krönet och slutningen av den kuperade bergsryggen ovanför dåvarande AGA-fabriken. Bergshällar samt tall-, löv- och blandskogsdungar inramar området, särskilt i söder och sydväst där terrängen stupar brant ner mot Södra Kungsvägen och nuvarande Dalénum.

Beskrivning av bebyggelsen

Kärnan i Bergsättra består av det monumentala långsträckt bostadshus med arbetarbostäder till AGA som Fastighets AB Bergsättra lät bygga 1914. Arkitekten Erik Hahr gav huset en dominerande placering på bergsryggen och en påtaglig nationalromantisk stram utformning. Den stora volymen med putsad fasad, tegelvälvd passage, spröjsade fönster, höga tegeltak och entréer i rad sätter fortfarande en stark prägel på området. Efter 2000-talets förtätningar med stora flerbostadshus i omgivningen har den mäktiga upplevelsen av det stora Bergsättrahuset minskats, men har ändå fortfarande en central betydelse i helhetsmiljön (Stensötan 1).

Mittvägshuset från 1914 är en av Lidingös kulturhistoriska karaktärsbyggnader.

Kring Bergsättravägen, Sveavägen, Linnéavägen och Lägervägen byggdes flertalet av de villor som AGA hyrde ut till tjänstemän vid fabriken. Villorna var antingen reveterade med putsfasad som ofta var gul eller också hade de faluröd panelfasad. Taken täcktes av tegel eller falsad plåt. Även om många bostadshus förändrats på senare år har de flesta i stora drag en 1910-talsprägel i behåll. Villatomterna är ofta naturpräglade med stora inslag av exempelvis tall och björk, ofta inramade av staket i trä eller trådnät. Ekorrbäret 1, Linnean 8 och Harsyran 18 alla bebyggda 1913–1914 och husen har i stor utsträckning bevarat en ursprunglig exteriör.

Två av Bergsätraområdets i särklass mest ursprungliga byggnader är Harsyran 18 till vänster och den faluröda Villa Granliden (Vitmossan 8) till höger. Husen är centralt belägna i kulturmiljön, på var sida om Bergsätravägens början.

I kvarteret Vitmossan ligger flera villor med prägel av 1910-talets landsbygdsromantiska strömningar som utgör en särskild husgrupp inom den större kulturmiljön. Husen karaktäriseras av faluröd liggande eller stående panel, vita spröjsade fönster och snickerier samt glasade eller öppna verandor och tegeltäckta brutna tak. Några av husen är lite större och inrymde bostäder för ett par familjer. Ofta står ett falurött uthus på den omgivande tomten. Flertalet bostadshus har renoverats och genomgått en del utvändiga förändringar i senare tid. Helhetsintrycket av 1910-tal är dock fortfarande gott.

Kvarteret Vitmossan vid Bergsätravägen med friliggande villor omgivna av luftiga villatomter. Husen är byggda i 1½-2 våningar med faluröd panelfasad, vita tätspröjsade fönster och snickerier samt ett brutet takfall som är långt neddraget på långsidorna.

Sveavägen mellan kvarteren Linnean och Vitmossan.

Det sena 1940-talets expansion i området resulterade i totalt fem flerbostadshus i kvarteren Harsyran och Stensötan (Stensötan 6 samt Lidingö 10:482 och 10:485), bland bergknallarna nordväst och öster om det ursprungliga Bergsätrahuset. Husen har i hög grad bevarat en ursprunglig exteriör. Harsyran 14 är ett av Lidingös större flerbostadshus från 1940-talet. Stram volym, valmtak, ljusputsad fasad, tidstypiskt utformade 1940-talsentréer och flera andra fasaddetaljer i original ger stark karaktär åt kulturmiljön. Samma gäller den enhetliga, mycket väl utformade och landskapsanpassade husgruppen i Stensötan 6 samt Lidingö 10:482 och 10:485, med trevånings lamellhus i nyansrikt rött tegel. Även här finns ett mycket välbevarat samspel mellan husplacering, helhetsintryck och originaldetaljer som spelar en central roll för upplevelsen av den värdefulla kulturmiljön i Bergsätra.

Sammanfattande värdering

Bergsätraområdet utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Området byggdes som arbetarbostäder för AGA:s fabrik som var en av Lidingös största arbetsplatser i början av 1900-talet. Bostäderna som speglar flera expansionsfaser vid fabriken var moderna för den tid de byggdes och har en mycket medveten placering på höjden ovan fabriken. Området är delvis påverkat av sentida förändringar men bevarar som helhet hög grad av ursprunglig karaktär.

Karaktärsdrag

- Villornas placering och anpassning till det kuperade landskapet på naturpräglade tomter, ofta med uthus i trä, höga furor.
- Flerbostadshus med bevarade exteriörer, ursprungliga material, fasader i ljus puts eller panel, sadeltak alt. brutet takfall, fönstersättning och lufter.

Råd och riktlinjer

Förutom vad som anges i Lidingös kulturmiljöprogram Del 1 gällande vård och underhåll av byggnader ges följande råd:

- Byggnaderna i Bergsättras ursprungliga arkitektoniska uttryck bör bevaras och vara vägledande vid underhållsarbeten.
- Ursprungliga delar och detaljer såsom fasader i panel, spröjsade fönster, verandor och förstukvistar samt tegelklädda valmade tak bör bevaras, traditionella material och metoder bör användas.
- Nya tillägg och tillbyggnader bör utföras med hänsyn till den ursprungliga byggnaden.
- Ev. avstyckning av fastigheterna till de ursprungliga tomterna bör undvikas.
- Ev. komplementbyggnader bör anpassas till huvudbyggnaden och placeras så att de inte påverkar helheten.
- Om ny bebyggelse ska läggas till i den befintliga miljön bör den utgå från omgivande bebyggelse vad gäller placering, skala och volymverkan.
- Grönska såsom äldre träd, fruktträd, planteringar och gräsytor är ett viktigt inslag i miljön och bör bevaras. Äldre träd bör inte fällas om det inte är nödvändigt av naturvårdsskäl. Ev träd som måste tas ned bör ersättas.
- Spjälstaket eller klippta häckar mot gatan, grindstolpar eller grindar i trä och smide bör bevaras.
- Markförändringar som fyllning, schaktning och sprängning bör undvikas.
- Miljön som helhet är känslig för förändringar och antikvarisk sakkunnig bör medverka vid ändringar som påverkar det kulturhistoriska värdet.